Sv. litt.
Dram.
Kaps.
[Holgabergets

K. Wetterhoff

Holgaberget.

KARL WETTERHOFF.

HOLGABERGET.

Romantiskt sångspel i en akt
afdelad i tre tablåer

af

KARL WETTERHOFF.

Med författarens porträtt

och

biografisk teckning

af

J. A. BJÖRKLUND.

Stockholm.
Nya Dagligt Allehandas Tidnings-aktiebolag
1889.

KARL WETTERHOFF.

Ett litterärt porträtt

af

J. A. BJÖRKLUND.

Föga mera än tjugutre år gammal kom den finske studenten Karl Gustaf Wetterhoff en vinterdag 1856 till Stockholm såsom ett slags politisk flykting i sällskap med en god vän, den sedermera såsom lycklig tonsättare och orkesteranförare kände Filip von Schantz. Deras politiska förbrytelse bestod deri, att de tillsammans med några andra Helsingforsstudenter, bland dem den sedermera verldsberömde vetenskapsmannen och upptäcktsresanden Adolf E. Nordenskiöld, midt under det brinnande kriget mellan Ryssland och Vestmakterna firat en glad fest, kanske alltför glad, vid hvilken hållits skämtsamma politiska tal och, värst af allt, sjungits marseljäsen med Topelii ord. Grefve Berg, Rysslands dåvarande generalguvernör i Finland, tyckte ej om dylikt skämt. Åtskillige af deltagarne i festen förvisades från

universitetet, men Wetterhoff och Schantz, för hvilkas fantasi det kulna Sibirien måhända hägrat, föredrogo framför detta Sverige och hade, som sagdt, då den politiska bannstrålen slungades, redan styrt kosan hit.

Att en ung man med lifligt temperament, medfödd genialitet och varmt poetiskt sinne, som Karl Wetterhoff, efter ett dylikt uppslag och inkastad i nya förhållanden bland beundrande umgängesvänner, lika lefnadsglada och frihetsälskande som han sjelf, icke skulle känna sig mycket frestad att inslå på någon af de mer eller mindre officiella, mer eller mindre mödosamma, men oftast långsamma banorna till utkomst, derpå är icke att undra. Hvad den unge finnen mest af allt behöfde var att få gifva form åt sina idéer och luft åt sitt hjerta. Han fann ock talrika tillfällen dertill i hängifvet lyssnande vänners lag, der nog bägaren oftast var den förmedlande länken, men der drufvan dock ej flödade hälften så rikligt som humorns lekar och den ungdomliga hänförelsen för sång och saga, konst och natur, fosterland och frihet. Här var Wetterhoff i sitt element, tog med den öfverlägsna begåfningens rätt ledningen i det vittra, kritiska eller politiserande samspråket, alltid qvick och slagfärdig, ofta belysande ämnet med en

plötslig blixt af ingifvelse, som lät sanningen springa i dagen med en omedelbar och öfvertygande kraft. Hans penna förság honom för öfrigt med hans timliga nödtorft, om ock oftast knapt och något oregelbundet. Pressen blef här, som så ofta i vår tid för skaplynnen af hans slag, det fält, från hvilket han bergade sin lilla gyllene skörd, helt ringa i förhållande till utsädet och det arbete, som derpå nedlagts.

Glansperioden af den publicistiskt vittra verksamhet, som Wetterhoff utöfvat, sammanfaller väl hufvudsakligen med den korta tidrymd, hvarunder han 1864—65 såsom redaktör stod i spetsen för Ny Illustrerad Tidning, hvilket tidningsföretag till stor del kan betraktas såsom Wetterhoffs egen skapelse. Men för öfrigt hade han långt förut gjort sig ett namn som kritiker och till och med lagt sig ombord med den högre politiken. Så lockade han genom sina mot Ryssland utmanande artiklar i Nya Dagligt Allehanda under polska resningen 1863 ingen mindre än då varande utrikesstatsministern excellensen Manderström fram till polemiskt vapenskifte på den publicistiska arenan. K. A. Lindström, sist nämda tidnings grundläggare, hvilken egde en skarp blick för personers användbarhet, var nämligen den, som redan

från början för sitt organ lagt beslag på Wetterhoffs kapacitet och som allt framgent ända till sin bortgång förblef en af dem, som vid behof trognast och hjelpsammast togo sig an den litterära flyttfogeln. Ty en flyttfogel utan stadigvarande hem förblef Wetterhoff. Hans stamhåll var nog Stockholm, som han varmt älskade och om hvars försköning han hyste stort nit. Man erinre sig t. ex. hans genialiska och allt annat än opraktiska plan till Helgeandsholmens ordnande, en plan, som på sin tid, i midten af sjutiotalet, var föremål för mycken både enskild och offentlig uppmärksamhet. Men för öfrigt vistades han långa tider än i Rom, än i Holland, än i Paris, följande med intresse konstens och samhällsidéernas utveckling, lefvande sig in i folkets lif och för resten njutande sitt *dolce far niente.*

Under dessa sina pilgrimsfärder i Södern lefde Karl Wetterhoff för det mesta bland de yngre konstnärerne, hvilka höllo af honom som en broder och äldre kamrat och, om de äfven stundom måste dela med sig åt honom af sitt knappa bröd, dock ansågo sig rikligen lönade genom det uppmuntrande, för deras fantasi och konstnärshåg fruktbärande umgänget med honom. Ty för det sköna, framför allt för den bildande konstens alster, egde han en fin kännareblick, och denna, tillika med min-

net af hvad han sett på detta område, ersatte rikligen hans brist på teoretiskt estetiska studier. Han förstod också som ingen annan elda de unge konstnärernes entusiasm och vidga deras vyer, och för månget lyckligt uppslag, mången befruktande idé torde mer än en målare och bildhuggare stå i tacksamhetsskuld till den poetiserande rådgifvaren och vännen.

I sin politiska åskådning var väl Wetterhoff öfvervägande liberal, ehuru hans afsky för den politiska humbug och stortalighet, som måhända oftare än på andra håll frodas i de liberala samhällsförbättrarnes läger, i förening med hans medfödda aristokratiska finkänslighet gjorde, att han vanligen bäst trifdes och sjelf företrädesvis valde att verka i hvad man plägat kalla »den politiska konservatismens högqvarter». Imellertid får detta ej så förstås, som skulle Wetterhoff någonsin svikit sin öfvertygelse eller skrifvit mot sin egen åsigt. Så svag han för öfrigt kunde vara, egde han i dylika fall en sällsynt styrka och sjelfständighet. Mot sina närmaste vänner och deras mening gjorde han ofta skarp opposition, och hans inflytande torde mången gång hafva modifierat åsigterna och medfört ändring af metod och taktik hos hans vapenbröder. Men hvarhelst det gälde att bekämpa inbilskheten, humbugen eller

småsinnet, der var Wetterhoff gerna i spetsen, och få hafva då som han förstått så i tal som skrift föra allvarets eller löjets vapen. Ett par prof på den skärpa och på samma gång genom humor och lysande qvickhet försonande karakter han visste förläna satiren lemnas af hr Schöldström i hans till Wetterhoffs efterlemnade dikter fogade korta lefnadsteckning af författaren. Dessa prof äro hemtade ur det af Wetterhoff komponerade dramatiska skämt, som med titel »Ett galaspektakel i Trondhjem» 1860 uppfördes inom ordenssällskapet S. H. T. Det ena är en på August Blanche, i pjesen kallad »auditör Rouge», syftande satir, det andra en mot broderlandet Norge och dess uppfattning af unionen riktad kuplett, som författaren låter en norsk »Kirkesangere» sjunga. Man må erinra sig, att den dåvarande »norska frågan», striden om ståthållarskapet i Norge, vid denna tid flammade som högst och att Wetterhoff i Nya Dagligt Allehandas spalter kraftigt fört det svenska partiets talan. Derför låter han ock sin norsk-norska typ i följande dråpliga rim afslöja en uppfattning af unionen, som mången torde finna signifikativ än i dag:

Jeg vil blive Jer gode Ven,
det vil Jeg, du!

Jeg vil lide Forenjngen,
det vil Jeg, du!
Men I, som höste Fordelene,
maae gjöre alle Concessionerne,
det vil Jeg, du!

Det norske Löve skal I faa at see,
det vil Jeg, du!
Og rak er Bilen mellem Rammerne,
det vil Jeg, du!
Men truer Fjenden vor frie Strand,
skal I beskytte voret Helteland,
det vil Jeg, du!

Og vores Konge skal ej lide Nöd,
det vil Jeg, du!
I skal betale hans Levebröd,
det vil Jeg, du!
Men vi blef frie i Eidsvold og Moss;
Jer han regere skal — slet ikke *os*,
det vil Jeg, du!

Den genialiska frimodighet, parad med den outtömliga godmodighet, som utmärkte Karl Wetterhoffs skaplynne, var ock hvad som försonade annars ganska stränge domare med hans fel. Trots många och djupt allvarligt menade ansatser lyckades Wetterhoff aldrig öfvervinna den hos honom efter hand till en andra natur blifna indolens och oförmåga till ett regelbundet arbete, hvilken han var den förste att erkänna och fördöma. Ingenting är dock oriktigare och orätt-

visare, än hvad Wieselgren i sin biografi i Ny Illustrerad Tidning och efter honom Schöldström påstår, att för Wetterhoff »det lumpna arbetet» skulle varit »något allt för underordnadt i jemförelse med det stämningsfulla lifvet». Tvärtom kunde ingen för arbetet, äfven det mest underordnade, och för den pligttrogna arbetsförmågan, hvarhelst den uppenbarade sig, hysa större aktning, ja, beundran, än Wetterhoff, och många bittra suckar, mången sjelfironisk förkastelsedom har hans egen oöfvervinneliga svaghet eller, för att säga rent ut, oförbätterliga lätja aflockat honom. Och han, som allt detta till trots, tack vare sina medfödda gåfvor och sin naturliga vänsällhet lemnat så månget godt utsäde till kommande skördar — för andra, han röjde blott hvad han tänkt om arbetet i sitt hjerta, då han, när döden närmade sig hans läger på sjukhuset i Köpenhamn, med djup ånger och ödmjukhet utbrast: »Ja, nu skall man dö, utan att hafva gjort den minsta nytta här i verlden!»

Förvisso, samma riktning hans tankar togo på hans yttersta, den samma togo de också mer än en gång, trots all sorglöshet på ytan, i hans krafts både jubel- och bekymmersdagar.

Sådan var »Kalle Wetterhoff», en epi-

kuré, som dock var i stånd till stora umbäranden; en bohémien, en lätting, om man så vill, hvilken förvexlat sysslolösheten med den äkta friheten, men som bar följderna utan att klaga och utan att någonsin skjuta skulden på någon annan än sig sjelf; ett geni utan klart utstakadt mål; en filosof utan system, som ej hemtat sin vishet ur böcker, men som bygt den på egna rika lifserfarenheter och som tolkade dessa efter en icke mindre rik poetisk känslas ingifvelser; en hjertegod menniska slutligen, en vänsäll och vänfast man, som icke gjorde någon för när, men spred glädje bland många.

Man kan beklaga, att Wetterhoffs poetiska produktion icke blef större, än den blef, ty onekligen egde han många förutsättningar för att varda en skald af ganska framstående rang. Sjelf gjorde han endast anspråk på att vara »litet smått poet». Ett af skälen till att hans diktargåfvor ej kommo till sin fulla utveckling torde få sökas deri, att han låg ännu mer åt det kritiskt estetiska hållet, så att han, såsom han om sig sjelf på skämt, men ej utan ett visst fog, yttrat, kunde »knäcka en estetisk fråga lika lätt, som en papegoja knäcker en nöt». Häraf kom det sig, att han såg ned på sina egna poetiska skapelser såsom blott »tillfällighetskram», och bästa beviset derpå

är, att ingen kunde vara mera okunnig än han, hvar hans sångmös *»membra disjecta»* månde kunna uppletas. För öfrigt var Wetterhoff till hela sitt produktiva skaplynne egentligen improvisatör, mera dock såsom kåsör i en färgrik och blixtrande prosa än såsom poet. När han fick pennan i handen, mattades hans ingenium, och för att det då skulle blifva någonting af, kräfdes det, att tillfället skulle elda hans fantasi, antingen detta nu var i förkänslan af ett olympiskt nöje, som han förberedde åt en förtrolig krets, eller under inflytelsen af hjertats, till följd af någon viss tilldragelse, särskildt veka stämning.

Bläddra vi i den lilla samling dikter af Wetterhoffs hand, som hr Schöldström efter författarens död helt säkert icke utan rätt mycken möda sammanbragt och ordnat, så finna vi ock snart, att till de mest lyckade poemen höra de, som mera omedelbart hafva tillfället att tacka för sin tillkomst. Så är förhållandet i främsta rummet med de visserligen till antalet få, men i gengäld så mycket vackrare dödsrunorna, i hvilka städse det äkta skaldehjertat klappar. Ingen, som läser dessa griftqväden: Filip v. Schantz Fredrika Bremer, Karl Chydenius, Lars Fohlin, Elias Sehlstedt och Helmi Stigell, skall undgå att känna sig gripen af den

innerliga tonen och sköna enkelheten i dessa dikter. Man hör. att sången gått ur hjertat. Lyssna t. ex. till den innerliga hyllning, som den hemlöse sångaren bragte »hemmets helgade verld» i de båda första verserna af det vackra qvädet till Fredrika Bremers minne, henne, som man med full rätt kunde kalla hemmets skaldinna:

Hvar växer väl den fagraste björk
vid gladaste fåglasång?
Hvar står den grönaste gran så mörk
vid ljufvaste källors språng?
Hvar doftar ur djupaste mossas bädd
Linnæan så blyg och huld?
Hvar är den blååste himmel klädd
i solens klaraste guld?

Det är i hemmets helgade verld.
Der slog vårt väsen sin rot,
förrän vi börjat den långa färd
vid vexlande vindars hot.
Der eger barnet en moders famn
och lifvet en ankargrund,
der söka de bergade seglen hamn
i lefnadens aftonstund.

Eller läs det sista af dessa blad, det om Helmi Stigell, med dess fina och rörande teckning af den från kärlek och lycka bortryckta unga makans öde:

Men ack, den lyckan, den blef så kort,
hon kunde ej här slå rötter.
Den lilla blomman vissnade bort,
hon hade för späda fötter,
hon velat lefva för *honom* visst,
så sant hennes hjerta var gifvet,
det unnades henne ej — till sist
så gaf hon för honom lifvet.

Min lefnads saga, den blef så kort,
jag hunnit den knappast börja;
jag går från lifvets strider bort;
Gud tröste dem, som mig sörja.
Se, att jag varit ditt väna vif
och hvilat vid ditt hjerta,
det var mig nog för detta lif,
hvi vållar det dig stor smärta!

Folkvisans lätt förnimbara grundton går oftast som en sakta klingande underström genom Wetterhoffs dikter, så äfven i denna. Begåfvad med ett fint musikaliskt sinne, leddes Wetterhoff redan tidigt till folkdiktningens källor, der ord och musik sammanflyta till ett vårfriskt och klart, liksom ur naturens egen barm vällande flöde. De finska folkvisor han öfverflyttat till svenska språket bära knappast spår af en omplantering, så omedelbart och klockrent klinga de äfven i sin nya form:

Fjerran han dröjer från grönskande dalar
borta i konungens gyllene salar.
Ack, lilla fågelen! Ack, lilla hjertevän!
Kommer du ej snart, kommer du ej snart?

eller

Käraste gök, som gal i fjärran
borta vid Saimens andra strand,
fins ingen julle der, som kan
föra min älskade hit i land?

— — — — — — — — — — — — — —

Vinden är väldig och vågorna branta,
liten är jullen, som står vid strand,
liten är jullen, som står vid strand —
svag är den älskades späda hand. .

Käraste, gif dig ej ut i stormen,
väldiga vågorna dränka dig,
då skulle sorgen ej lemna mig,
förrän i grafven de sänka mig.

Trots Wetterhoffs egen stora originalitet bära hans flesta diktalster i allmänhet mindre pregeln af fantasiens ursprunglighet och kraft än af formens musikaliska välljud, derutinnan nära slutande sig till de nyss nämda efterbildningarna. Särskildt och så att säga mera personligt betecknande för författaren är hans humoristiska »Helsning till Adolf Nordenskiöld» efter nordostpassagens fullbordande med den karakteristiska versen:

Men Finland tilläts ej för sig
att dig behålla hel,
ty Sverige kom att börda dig
med bördsrätt till en del.
Der fann du snart din Dickson, du! —
Jag väntar, jag, på min ännu.

Ett bland de mest betydelsefulla alstren af Wetterhoffs sångmö, och hvilket torde förtjena att i sin helhet här citeras, är den 1885 författade vackra och högstämda dikten »Vid aftäckande af Runebergs stod», en hyllning, som i sin mönstergilla enkelhet och okonstlade värme är föremålet värdig och som visar, att Wetterhoffs skaldeådra ännu i hans ålders höst kunde flyta lika klar och ogrumlad som i ungdomens vår:

Se, der står du för vårt öga,
som du gick och stod,
skådar till oss från det höga,
skaldefader god!
Rörda inför dig vi stanna
här i högtidsstund,
skåda ljuset kring din panna,
löjet kring din mund.

Hör, hur Hellas lagerkullar,
Morvens gråa häll
och det vesterhaf, som rullar
emot Gauthiods fjell,
land, som Volgas vågor skölja,
Serbiens gömda dal
helsa hit till Saimas bölja
under björk och al!

Harpa, kantele och lyra
stämma till din sång,
formens mått och skaldeyra
sämjas utan tvång.

Äran, kärleken och dygden,
frihet på vår jord,
först och sist dock fosterbygden
här i älskad Nord.

Som vårt hopp och våra minnen
klinga samman der,
samklang så i våra sinnen
vare hos oss när!
Du, som blef för alla tider
för vårt land en tolk,
i vår framtids dunkla strider
blif hos Finlands folk!

Vackrare kunde näppeligen maningen till enighet bland Finlands söner ljuda, och bättre kunde ej stunden för en sådan maning väljas.

För religionen, icke mindre än för fosterlandet, fanns hos Wetterhoff, liksom hos de fleste idealistiskt anlagda naturer, en känslig resonnansbotten, och detta förnimmes äfven ofta nog i hans dikter. Denna religiösa känsla var nog icke mindre sann och varm derför, att sympatien icke sträckte sig till kyrkan och dogmatiken. Och då författaren någon gång, såsom i den lilla porträttskizzen af Viktor Rydberg, afskjutit en eller annan pil, stundom uddhvass nog, mot den kyrkliga auktoriteten, bör ingen deraf draga den slutsatsen, att Wetterhoff på något sätt skulle känt sig solidarisk med

eller gillat de angrepp, som den moderna materialismen och politiska radikalismen ur en oftast religionsfiendtlig bevekelsegrund rikta mot religionens maktställning och officiella former. Tvärtom var det just för den religiösa utvecklingens och den religiösa toleransens skull, som Wetterhoff med några af historiens mörkaste taflor för ögonen fruktade och misstrodde den klerikala konservatismens lågande nit.

Porträttutkasten likasom de öfriga prosaskizzerna, hvilka nu ånyo offentliggjorts efter författarens död, hafva ursprungligen, såsom det är lätt att se, sett dagen i tidningspressen. De bära alla mera spår af den talangfulle publicistens elegant skurna penna än af ett djupare studium af ämnets eller den skildrade personlighetens natur. Mången fin iakttagelse och månget träffande omdöme påträffas imellertid här, och detta i förening med den lätta formen gör, att samtliga dessa uppsatser kunna läsas med nöje.

Utan tvifvel skulle samlingen af Wetterhoffs vittra alster icke blott blifvit mera komplett, utan äfven hafva vunnit i intresse, om der inrymts ett par af författarens dramatiska utkast. Mången erinrar sig nog det bifall, med hvilket allmänheten mottog den lilla skizz, som vid den svenska scenens hundraårsjubileum uppfördes å då varande Nya teatern och som

har titeln »En repetition af *Tillfälle gör tjufven*». Säkerligen skulle mången också nu med tillfredsställelse återsett den i tryck. I dessa dagar har man äfven återfunnit en librett, benämd »Holgaberget», som Wetterhoff skref åt August Söderman och till hvilken man tror, att musiken äfven finnes i behåll, ehuru man ännu ej lyckats anträffa partituret. Denna librett, som finnes första gången tryckt i Nya Dagligt Allehandas extrablad för den 16 augusti 1889, är, som de flesta libretter, i sig sjelf ingen märkvärdighet, men intressant både genom sin väl träffade folkton och genom sin egenskap att vara, äfven i afseende på sjelfva valet af ämne, en föregångare till »Den bergtagna», om ock med smärre anspråk och af vida mindre dimensioner.

Härmed må vara nog sagdt om Wetterhoffs vittra alster. Till sist ännu ett par ord om deras författare.

Under de tider, då Wetterhoff tröttnade på utlandet eller icke egde medel att förlänga sin vistelse der, uppsökte han ånyo gerna Sverige och särskildt Stockholm, der han som sagdt hade sitt stamhåll och alltid egt sina intimaste förbindelser. Stundom syntes då och ännu på senare tider, ehuru alltmera sällan, spår af hans penna i den periodiska pressen. Stundom begaf han sig ock till Finland och

gästade sin fader, den gamle lagmannen, i Tavastehus. Hösten 1887 var han åter på väg till utlandet, då han i Köpenhamn nedlades på dödsbädden. Det var den 7 november nämda år, som han på ett sjukhus derstädes utandades sin sista suck.

Hvad här blifvit nämdt om den genialiske svensk-finske litteratören och hans skrifter, är, som man lätt nog torde hafva funnit, ingen kritik, om med en sådan i främsta rummet menas att särskildt söka rätt på och göra reda för ett författarskaps stora eller små fel och svagheter. Gerna afstår jag inför minnet af Wetterhoff den uppgiften åt någon annan och har för min del nöjt mig med att lemna ett anspråkslöst bidrag till karakteristiken af en man, som naturen särskildt gynnat, men som föga visste begagna sig af denna gunst, en sångare, som icke egde någon »stor» röst, men så mycket finare öra, en godmodig själ och en trofast vän, som var likadan, när han kom åter, som när han stälde färden till fjerran land, och som länge, och mera genom hvad han var än hvad han diktat, skall lefva ibland oss i friskt och gladt minne.

HOLGABERGET.

Romantiskt sångspel i en akt.

I det föregående har nämts, att man nyligen upptäckt en liten dramatisk dikt af Wetterhoff. Det är denna, som här meddelas.

Det var icke obekant för Wetterhoffs stora krets af kamrater och bekanta, att denna dikt fanns till; mer än en gång hörde man honom omnämna den och uttala sin ledsnad öfver att den förkommit. Detta gälde nog icke sjelfva dikten, på hvilken förf. säkerligen sjelf satte föga värde, utan fastmer de tonskapelser, som skulle utgjort dess poetiskt strålande omhölje, och ännu mer det stora dramatiskt-musikaliska företag, som för honom hägrade i fjerran och som han hoppades skulle kommit till stånd, om det första uppslaget icke strandat derigenom, att manuskriptet till föreliggande sångspel försvunnit. Wetterhoff umgicks nämligen med planen att skrifva text till en nationel svensk opera, till hvilken August Söder-

man skulle komponera musiken. Detta var en älsklingstanke, som han mången gång förde på tal; och att denna tanke icke heller var främmande för tonskalden, är något, som vi tro oss veta och som äfven synes framgå af samtalet i första scenen af »Holgaberget». Det nu återfunna sångspelet var troligen ämnadt att utgöra en förut på försök utsänd blänkare, en föregångare till det tilltänkta större verket.

»Holgaberget» förskrifver sig från 1860-talet, åren närmast före den tid, då Söderman komponerade sin berömda cykel Bondbröllopet. Detta förtjenar omnämnas särskildt derför, att den versifierade texten i Holgaberget gifver vid handen, att Wetterhoff redan då var så fullt förtrogen med Södermans originella musikaliska begåfning, att han kunde skrifva sångtext så att säga fullkomligt i Södermans stil eller med andra ord enkom lämpad för denne tonsättares egendomliga konstnärliga skaplynne. Detta har lyckats honom så fullständigt, att den, som är någorlunda förtrogen med Södermans senare tonskapelser, deribland Bondbröllopet — och hvilken bland den något bildade allmänheten är icke det? — nästan kan ana musiken bakom texten.

Man har trott sig veta, att Söderman äfven fullbordat musiken till en del af

sångerna i Holgaberget, måhända till alla. Något sådant synes äfven framgå af de blyertsanteckningar af den berömde kompositens hand, hvilka påträffas i det nu återfunna manuskriptet. Huru som helst, dessa tonskapelser äro försvunna och hafva allt hittills förgäfves efterforskats. Numera är det endast att hoppas, att någon lycklig slump skall kunna bringa i dagen dessa den bortgångne konstnärens säkerligen mycket värdefulla alster.

Imellertid torde vännerna af Wetterhoffs sångmö säkerligen icke utan intresse hafva mottagit detta hans efterlemnade sångspel. Såsom dramatisk produkt eger det visserligen icke något större konstvärde; dertill är det, hvad den dramatiska handlingen vidkommer, alltför obetydligt. Men de, som kände Wetterhoffs begåfning i detta fall, särskildt hans öppna blick för scenens kraf och för de fordringar man äfven i öfrigt har att ställa på ett dramatiskt verk, äro nog öfvertygade om att han skulle kunnat skapa något godt äfven i den vägen — och »Holgaberget» vittnar ju på det bästa sätt om hans förmåga att åstadkomma en af lyrisk fägring mättad och musikaliskt flytande sångtext. Man kan icke annat än beklaga de okända, ogynsamma omständigheter, som trädde imellan och gjorde den tilltänkta planen om intet. En

nationel svensk opera med text af Karl Wetterhoff och musiken af August Söderman skulle tvifvelsutan blifvit ett verk, som både i ena och andra hänseendet kommit att stå i främsta ledet bland våra dramatiskt-musikaliska konstskatter.

John Neander.

PERSONERNA:

Axel, målare } turister.
Gustaf, musikus }
Kersti, säterjänta.
Per, rik bondgosse.
Mor Margit.
Erik, bonddräng.
Bergkungen.
Elfdrottningen.
Daggdroppe.
Månstråle.
Blomdoft.

Nissar, troll och elfvor.
Bondfolk.

FÖRSTA TABLÅN.

Skog; i fonden höjder, till venster säterhyddor.

Första scenen.

Axel och *Gustaf* (inkomma från höger).

Axel: Ändtligen äro vi framme vid sätern, men vi komma för tidigt; jäntorna äro ännu i skogen med kräken.

Gustaf: Det ser ut som de dödas stad, intet lif, icke så mycket som en katt en gång.

Axel: De komma nog snart, det lider mot qvällen. — Men se, hvilka små intressanta interiörer, huru putsadt och fint. Ser du spiseln, mjölkkärlen och den prydliga sängen; ser du det broderade linnet. (Tar upp skizzboken.) Det der allt är något för skizzboken. (Börjar att teckna.)

Gustaf: Ja, i sanning. Du får medge, att vi haft tur på vår vandring. — Att vår vän sågverkspatronen köpte din tafla öfver timmerflottningen kom dig just icke så illa till pass.

Axel: Hans blanka dukater i min fästmös

perlstickade börs äro mig en ganska ljuf börda.

Gustaf: Ja, det var ju ett gentilt sätt att betala. För min del är resans vinst icke ringa. Många friska intryck skola i sinom tid blifva fruktbärande. Jag bär på en idé, som jag tror med tiden blir något för scenen. Tänk dig du — en opera, som spelar här uppe i Delsbo. Mins du vallflickan med sina getter; hennes egendomliga sång, jag har försökt uppteckna den ur minnet. (Han försöker förgäfves att erinra sig några toner. Kersti höres sjungande på afstånd.) Der är hon!

Axel: Ja, det är nästan samma låt.

Andra scenen.

N:r 1. **Musik** (med vallhorn).

Kersti (sjunger).

Ko vall! Ko vall!
Kom kratje* mina, kom kratje!
Kom fjellrosa min ko, så fager och så fet,
Kom, kom du min vackra, hvita get.
Kom kratje mina, kom kratje!

Ko vall! Ko vall!
Kom kratje mina, kom kratje!
Min tjur han är stoltast på hela vår mark
Och bocken han är som sju, så stark.
Kom kratje mina, kom kratje!

Axel (talar): Låtom oss stanna afsides och gifva akt på henne utan att hon ser oss. (Axel och Gustaf draga sig åt sidan.)

---

* Kratje = kreaturen.

(Vid detta tal förberedes i orkestern en lämplig öfvergång till följande musiknummer.)

N:r 2. Ballad.

Kersti (framme på scenen, sjunger):

Och Bergakung hade skön jungfru kär.
Så tung är den gyllene boja.
Men jungfrun hon älskade fattig Per.
Trösta dig, trösta dig, Bergakung!

Och Bergakung bjöd henne silfver och guld:
»Så lätt är den gyllene boja;
Kom, blif min drottning och var mig huld!»
Trollen tröste dig, Bergakung!

Jag vet en gosse, som jag har kär,
Mitt gula hår är hans gyllne boja;
Men det för ringa en hemgift är.
Trösta mig, trösta mig, Bergakung!

(Kersti sysslar med sina mjölkkärl, medan Axel tecknar hennes bild och Gustaf upptecknar balladen. Slutligen gifva de sig tillkänna.)

Gustaf: Hvem har lärt dig den visan, min vackra flicka?

Kersti (sedan hon hemtat sig från sin öfverraskning). Ingen har lärt mig den, jag har lärt den sjelf.

Gustaf: Har du komponerat den?

Kersti: Om... jag... har...

Axel (skrattande till Gustaf): Ja, din fråga bevisar verkligen att du hunnit sätta dig in i folkets föreställningar och uttryckssätt. (Till Kersti): Han frågar om du har gjort visan.

Kersti: Inte gör man visor, man sjunger dem.

Gustaf (till Axel): Ser du, du kom inte längre du än jag. (Till Kersti): Kan du säga mig, hvem var den jungfrun, som Bergkungen hade kär?

Kersti: Det vet jag inte.

Axel: Nå, hvem var den flickan, som älskade fattig Per?

Kersti (glad): Jo, det är jag det!

Gustaf: Hvad heter du, min vän?

Kersti: Kersti.

Gustaf: Då är ju visan diktad om Kersti och Per.

Kersti: Nej, inte just det; men när jag sjunger, så tänker jag alltid på Per och derför har jag ändrat litet på visan.

Axel: Nå — Per, tycker han om dig?

Kersti: Jo, vore jag så viss, att jag kunde få honom, som att han håller af mig...

Gustaf: »Fattig Per» heter det i visan, men en fattig gosse kan väl gifta sig med en flicka, då han tycker om henne?

Kersti: Jag är en fattig fader- och moderlös flicka, men Per har rika föräldrar och de vilja inte veta af mig till sonhustru. (Får se Gustafs fiol). Nej, se! du kan också spela; men inte kan du spela så bra som Per — eller kanske du också lärt af Necken?

Gustaf: Har Per lärt af Necken?

Kersti: Ja, så säger folket och jag tror det med, för ibland då han spelar är han så underlig, alldeles som om han talade med någon, som andra hvarken kan se eller höra. Han kommer nog hit i qväll. Det är lördag

i dag och han brukar spela till dans, när gossarne komma från byn till säters. Men mor Margit vill inte tåla, att vi dansa; hon predikar beständigt, att Den Onde en gång kommer och drar af med oss, såsom han gjorde på Holgaberget.

Gustaf: Berätta för mig om Holgaberget!

Kersti: Kors, när Den Onde var med om midsommarnattsdansen på Holgaberget, vet jag — det känner ni väl till.

Axel: Nej, berätta du!

Kersti: Jo, det kan Per sjunga om, må ni tro. (Man hör ko-skällor och vall-låtar). Nu komma jäntorna från skogen med kratjen.

Tredje scenen.

De förre, *säterjäntor* och *Mor Margit* (kommande från skogen).

N:r 3. Kör.

Säterjäntor (sjunga):

Om sommaren gå vi med kratjen i vall;
Och skogen står så grön.
Om vintern bo vi i fjös och stall,
Kring knutarne hopar sig snön.
Men fagrast är det om sommaren.

När våren kommer med blommor små
Och kalfvarne börja dansa,
Till säters med kratjen vi jäntor gå,
Der skogarne fjellen kransa;
Der är det fagrast om sommaren.

Och Huldran lockar till villostig;
Gif henne ej makt med din håg,
Hon synes fager, men akta dig,
Ty baktill hon är som ett tråg.
Och fagrast är hon om sommaren.

Så dagar sex vi i skogen gå
Och vakta kratjen mot trollen.
Den sjunde vi våra gossar få
Från byn till dans här på fållen;
Ty gladast är det om sommaren.

(Man hör på afstånd fioler och glädjeskott. Folket från byn är i antågande. Per med fiolen synes i spetsen. Återseende och helsning).

Fjerde scenen.

De förre, Per och *bondgossar.* (Under det flickorna och gossarne trycka hvarandras händer, fortgår föregående musiknummer och öfvergår så småningom till följande):

N:r 4. Blandad kör.

Gossarne:

Hej, hej, kära jäntor, helsningar från byn.

Jäntorna:

Hej, nu ska' glädjen stå högt upp i skyn.
Hur' ä' de' me' grisen.
Katten i spisen?

Gossarne:

Tack ska' ni ha':
Alla — må vi bra.

Tillsammans (till Per):

Ställ dig upp på stolen!
Stäm nu upp fiolen!

Gossarne:

Kaffepannan, hon ska' stå der bort i aska.

Jäntorna:

Nå, säg gossar, har ni någonting i flaska.

Gossarne:

Jo, jo, för katten!
Hej, fram med tratten;
Dansen skall gå hela natten.

Alla:

Här ska' du bada:
Dammet högt i lada;
Vi ska' alla vara glada.

(Kort folkdans. Musiken mest representerad af Eriks fiolsolo).

Mor Margit: Hå, hå, ja, ja — jag säger väl de' jag. Hva' ska' de' ta' för slut me' detta gudlösa dansande på helgdagsqvällarne. Vår herre ska' väl vara så nådig att låta Den Onde ta' er allesammans. Kom ihåg Holgaberget!

Kersti: Se, så — är mor Margit nu framme igen med Holgaberget.

Gustaf och *Axel:* Kära mor, berätta för oss sagan.

Margit: Det är ingen saga. Det är dagsens sanning.

Flere: Det kan Per sjunga en visa om, sjung den för herrarne.

Per: Bry er inte om det. Kom nu, ska' vi gå bort till storstugan och dansa. Jag skall spela.

Axel: Är du Per? Se, god dag du! (Visar honom skizzboken). Kan du säga mig, hvem det här är du?

Per: Åh, Necken! Det är ju Kersti opp i dagen.

Axel: Vill du ha' henne, du?

Per (glädjestrålande): Om jag vill ha' henne!

Axel: Ja, ja, jag menar ritningen. (Allmänt skratt).

Gustaf: Af mig skall du få lära flere vackra polskor från andra trakter; sjung nu för oss din visa!

Per: Inte sjunger jag för löns skull, men åt dem, som ä' vänliga säger man inte gerna nej.

Flere: Nå, så sjung då!

N:r 5. Sång.

Per (sjunger visan om Holgaberget*).

Gustaf: Tack, Per! Det var en vacker visa; men sjelf måtte du icke tro på sagan om Holgaberget, efter du inte är rädd för att spela till dans.

Per: Nog kan man väl tro fan om att inte unna oss menniskor en oskyldig fröjd; men sjelf har han inte anfört dansen mer än en gång och det var på Holgaberget och för

---

* Denna visa förekommer ej i det återfunna mannuskriptet och har icke heller på annat håll kunnat anträffas.

Utg.

längesen, så att nog kan man våga ta' sig en sväng alltid. Se så, jäntor, kom!

(Härefter återtagas slutstroferna i den föregående kören och fortsättas af)

N:r 6. Slutkör.

Alla (till Per):

Ställ dig upp på stolen!
Stäm nu upp fiolen!
Här ska' ni få bada.
Dammet högt i lada.
Låt oss alla vara glada.

(De aftåga under sången).

Tablå-ridån faller.

ANDRA TABLÅN.

Natt. Skog. Till venster i fonden en bäck; till höger en grön kulle.

Första scenen.

Per (kommer från dansgillet).

N:r 7. Melodram.

Per (talar).

Jag hoppa' ned från stolen.
›Kom, ska' vi ta' ett tag!›
Jag slängde bort fiolen —
›Min ska' du bli››, sa' jag.
Snart opp i dansen
Miste jag sansen,

Henne jag lyfte upp på min arm,
Ögonen jag lykte,
Kersti min jag tryckte
Häftigt intill min klappande barm.
Och du är min
Och jag ä' din
Och ingen ska' oss kunna skilja.
»Jo», sa' far,
Du vet jag har
Ett annat val, som är min vilja.
Slå Kersti ur ditt sinn'
Ty Gunhild ska' bli din,
Det är mitt sista ord i saken».
Då rann mitt sinne till —
Jag blef som hufvudvill
Och vet ej rätt om jag ännu ä' vaken,
Jag slog fioln i kras,
Så det sjöng i qvint och i bas.
Jag vågade ej derinne stanna;
Här vill jag svalka min heta panna.

(Musiken öfvergår småningom till Neckens strängaspel. Då Per insomnat synes Necken i vattenfallet, spelande på sin harpa. Elfvorna komma fram ur kullen, lyssna och dansa. Elfdrottningen blir slutligen varse Per; hon betraktar honom med hänryckning och väcker honom med en kyss. Necken försvinner i samma ögonblick. Efter något motstånd taga elfvorna Per med sig in i kullen. Härefter återgår musiken till den melodramatiska karaktären.)

Andra scenen.

Kersti (från venster, talar):

Jag fruktar för hans vilda sinne,
Och dock är han så god.

Han var så våldsam nyss derinne
Och gick i vredesmod.
Ack, hjertevän!
Kom glad igen!
Kom, öfva dig i tålamod.

(Här inflikas i den melodramatiska musiken en inledning till Bergkungs-balladen).

Ack, aldrig randas väl den dag,
Då vi två få hvarann.
O, vore han så fattig som jag,
Eller jag så rik som han!

(Hon gnolar ofvan nämda ballad, lägger sig till hvila längre till höger på kullen och somnar. Bergtroll komma ur klippan och betrakta henne. De dansa omkring henne, under det musiken öfvergår till)

N:r 8. Sång.

Bergkungen:

Du kallar mig, du ljufva,
Som slumrar på kullen der,
Som blomstret på sin tufva.
Ja, ja, jag har dig kär.
Fly fattigdomens koja
Och jordelifvets qval;
Ljuf är den gyllne boja
I Bergakungens sal.

(Trollen taga henne med sig in i berget. Musiken återtager sin melodramatiska karakter, hvarefter följer

Scenförändring:

Elfdrottningens sal inne i kullen, då musiken inledes till)

N:r 9. Solo med kör.

Elfvor (sopran och alt):

Här ser du, vackra gosse,
Vår elfvadrottnings sal.
I skog, på äng och mosse
I natten vi hålla bal;
Men för än morgon randas
Vi fly under kullen här.

Elfdrottningen:

Hur varmt, hur ljuft du andas,
Du solens barn, du är mig kär.

Alla:

Som pelare trädens rötter
Mäktiga stå i vårt gemak,
Med gräsens fina fötter
Och blomsterlökar i tak.

Elfdrottningen:

O, dröj hos mig härinne,
Och blif min hjertans kär!
Glöm hvarje jordiskt minne
Och dela mitt rike här.
I stjernor ödet skrifvit:
Jag får ej solen se,
För'n mig sitt hjerta gifvit
En solens son.

Daggdroppe, *Månstråle* och *Blomdoft*:

Vi tre
Vi skola dig betjena,
Om blott du vill förena
Ditt öde med vår slägt.

Månstråle:

Jag vill din klädnad väfva,
Så fager och så fin.

Daggdroppe:

I blomsterkalkens stäfva
Jag skänker i ditt vin.

Blomdoft:

Och utan minsta möda
Hos mig du får din föda,
I nattens svala fläkt.

Månstråle, *Daggdroppe* och *Blomdoft*:

Vi skola dig betjena,
Om blott du vill förena
Ditt öde med vår slägt.

Alla elfvorna:

Du är så vacker och ung,
Kom, blif vår kung!

Elfdrottningen:

Se der — den gamle Necken,
Som spelar uti bäcken,
Skänker dig sin silfverton.
Hvad vill du högre vinna:
Jag, elfvors herskarinna,
Skänker dig en tron!

Elfvor:

Med blommor vi dig binda;
Du kommer ej ifrån.
I kransar vi dig linda,
Du dagens son.

(Bergtrollens kör höres bakom bergväggen i fonden. Elfvorna lyssna ett ögonblick, hvarefter de fly, medtagande Per. Under det musiken förbereder öfvergång från detta till följande musiknummer, eger

Scenförändring

rum, hvarvid fonden öppnar sig med ett brak och man ser Bergkungens palats. Bergkungen sitter i fonden, omgifven af sitt hof; till höger Guldnisse och Ärg; till venster Silfvernisse och Rost. Framför hans fötter ligger Kersti i gyllene bojor. Trollen dansa och sjunga).

N:r 10. Solo med manskör.

Troll:

Guldet slamrar
För våra hamrar.
Här uti schakten
Ega vi makten,
Stenars glans och den gyllene prakten.
De mäktiga lyda
På jorden vårt bud,
Och menskor pryda
Med oss sin skrud;
De träla
Och stjäla,
De lida
Och gnida,
Fattiga, rika,
Alla de fika,
Slösare, snikna,
Alla sig likna.

Med skarpa svärden
Vi kufva verlden
Och rundt om jorden vi ställa färden.
Vi smida plogen,
Vi fälla skogen,
Vi meja skörden och bringa till logen.
Med ångan man ilar i våra spår
Och ordet som blixt genom tråden går.

Bergkungen:

Kan jag dig ej beveka,
Du hulda i bojor der!
Säg, hvarföre mig neka
Den kärlek jag begär.
Om ej den gyllne skatten
Kan öppna mig din varma famn,
Säg, hvarföre då i natten
Du kallade mig vid namn?

Du säger att ditt hjerta
Tillhör en jordisk vän.
Jag eger, till min smärta,
Ej makt öfver troheten.
I slottet som i kojan
Är trohet dock en sällsam gäst
Och stark är gyllne bojan
Hvarmed jag dig har fäst.

Om ej, förr'n solen träder
Ur österns portar fram,
Du villigt mig bereder
En ljuflig älskogshamn,
Är all min trollmakt bruten
Och gäckadt allt mitt ömma hopp;
Du flyr mig i minuten
Då solen rinner opp.

(Under detta solo inflikas några ensembler och efter det musiken antydt soluppgången, upprepas motivet i föregående kör och afslutas numret, hvarunder scenen förmörkas. Slut på tablån).

Tablå-ridån faller.

TREDJE TABLÅN.

Scenen är den samma som i andra tablån Morgonen gryr.

Första scenen.

Per och *Kersti* (ligga der de somnat).

Axel och *Gustaf* (inkomma, på väg att fortsätta sin vandring).

Axel: Nej, låt oss hvila ett ögonblick. Jag är ännu helt varm efter dansen; att svänga i polskan hela natten, för att sedan på dagen vandra i solbaddet med renseln på ryggen, är att ta' väl vara på sina krafter.

Gustaf: Det var i alla fall ledsamt, att din dans med den vackra Kersti, som kanske allt för uppenbart var föremål för din låga, skulle ge anledning till uppträdet med hennes svartsjuke fästman.

Axel: Ja, den der genialiske spelmannen var mig just en eldfängd krabat, ett riktigt brushufvud. Lika visst, som jag helt ofrivilligt var orsak till uppträdet, lika visst gåfve jag något, om jag kunde ställa allt till rätta mellan de unga tu.

Gustaf: Sedan Per i vredesmod lemnat dansgillet, försvann äfven Kersti en stund derefter.

Axel: Jag vill hoppas, att de redan äro försonade. (Blir varse Kersti). Nej... se ...se... Der slumrar hon ensam på sin tufva.

Gustaf: Ja, och han på sin. — Det ser just icke ut som någon försoning. — Axel, du gåfve något, sade du, om du kunde ställa allt till rätta för dem. Jag gör dig ett förslag. Du lånar mig din börs med inneliggande summa i guld, mot att jag för samma pris beställer af dig några skizzer för min fästmös album. Jag lägger börsen med

guldmynten i Kerstis famn. Det skall för henne blifva bergkungens hemgift, i hennes vilkor tillräckligt stor för att afgöra hennes öde. Hvad säger du om förslaget?

Axel: Jag tackar dig för din vackra tanke; men fastän du har bättre råd än jag, vill jag dock deltaga med hälften af summan, så mycket mer som din beställning är lika frikostig som smickrande.

Gustaf: Godt min vän...och jag vill i stället för den sönderslagna fiolen gifva Per min såsom en gåfva af Necken.

(De nedlägga börsen i Kerstis famn och fiolen i Pers).

Axel: Der komma gossarne på väg hem till byn, följda ett stycke af jäntorna.

N:r 11. Melodramatisk musik

(hvarunder folket kommer under glädje och glam vid samma gånglåt som i första tablån. Axel och Gustaf gå dem till mötes och fästa deras uppmärksamhet på de sofvande).

Andra scenen.

De förra, *Erik*, *Margit* samt *folket*.

Axel: Det är Bergkungens hemgift till Kersti.

Gustaf: Och Neckens fiol åt Per.

Axel: Säg dem det, då de vakna.

Gustaf: Nu går solen upp. Farväl, farväl!

Folket: Farväl, farväl!

(Per och Kersti vakna, bespejade af folket.

Musiken lemnar en erinran om ballad-motivet).

Kersti (upprepar sakta för sig sjelf):

Och Bergakungen bjöd henne silfver och guld:
»Så lätt är den gyllene boja.
Kom, blif min drottning och var mig huld.»
Trollen tröste dig, Bergakung!

Per (likaledes betraktande fiolen):

Se der — den gamle Necken,
Som spelar uti bäcken,
Skänker dig sin silfverton.
Hvad vill du högre vinna:
Jag, elfvors herskarinna,
Skänker dig en tron.

Kersti: Jag har varit bergtagen. (Blir varse börsen). Ha, hvad är det!

»Stark är den gyllne bojan
Hvarmed jag dig har fäst!»

Per: Kersti! Kersti!

Kersti: Trollen drifva sitt spel med oss. Jag har varit bergtagen.

Per: Äfven du? — Här ser du Neckens fiol, som jag fått af Elfdrottningen.

Kersti: Och här ser du Bergkungens gyllene boja. Det är hans fästepenning. (Paus). Säg mig, om du har mig kär öfver allt annat på jorden, såsom jag har dig?

Per: Det vet du, Kersti!

Kersti: Då vill jag offra trollets guld åt Necken och kasta det i strömmen; offra du fiolen åt Bergkungen och krossa den der mot klippan.

Per: Ja, det vill jag. Så skola vi väl binda trollens makt och återlösa oss sjelfva åt hvarandra. Men lofva mig att aldrig för någon omtala detta. Om mor Margit finge veta det, skulle hon säga, att den som fått makt med oss är han — den samme, som anförde dansen på Holgaberget.

Erik: Ja, men säger hon det, så säger hon en evig lögn, för jag vet, hvarifrån ni fått det der trolltyget.

Folket: Ja, det veta vi alla och mor Margit med.

Margit: Ja, jag har min tro för mig, jag. De der två vandrande gesällerne va' i alla fall inga andra, än just Necken och Bergkungen sjelf.

Per och *Kersti*: Hvilka vandrande gesäller?

Erik: Åh, hon menar de två främmande herrarne, som kommo i går qväll. De gingo nyss, innan ni vaknade, och bådo oss säga, att det var Bergkungens hemgift åt Kersti och Neckens fiol åt Per. Men det var herrarne sjelfve, som gaf det — förstås. För resten, om någon, vore det också sjelfva trollen, ville ge mig något, helst en sådan flicka som du, Kersti — och med pengar till, så — inte skulle jag kasta't i sjön. Man får inte vara otacksam mot sjelfvaste Necken en gång, om han vill oss väl.

Flere: Ja, det är farligt att vara otacksam mot trollen.

Per: Kersti! Låt oss tro på kärlekens goda makter och behålla deras gåfvor.

(Repetition af Balladen).

Kersti: Men Bergkungens fästepenning?

Erik: Det var till hemgift åt Kersti, sa' han — och det var för resten en god och beskedlig herre. Det är väl minst så mycket som ett hemman, kan jag tro. Nu ta' vi i ring omkring Per och Kersti. Per ska' låta oss höra Neckens fiol och nästa helgdagsnatt ska' vi komma och fira hans trolofning.

N:r 12. Final.

(Per och Kersti omfamna hvarandra, hvarefter Per spelar upp till en polska, under hvilken)

ridån faller.